

STUDIA METODOLOGICZNE

Barbara DOMASZEWICZ, Artur ŁĄCZYŃSKI¹

Powszechny Spis Rolny 2010

Spisy rolne, zarówno w Polsce jak i na świecie, mają długą tradycję. W naszym kraju do 1988 r. spisy rolne przeprowadzane były corocznie w czerwcu (*Metodologia...*, 2003). Dane spisowe uzyskiwane od użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych rejestrowano na arkuszach zbiorczych, najpierw w obwodach spisowych, a następnie na arkuszach gminnych, zaś gospodarstwa rolne państwowe i spółdzielcze wypełniały sprawozdania oddzielnie dla każdej z gmin, na których posiadały grunty.

Spis rolny przeprowadzony w 1996 r. pozwolił na opis gospodarstw rolnych nie tylko od strony struktury agrarnej, ale również od strony cech opisujących

¹ Autorzy dziękują członkom grupy roboczej do spraw Powszechnego Spisu Rolnego 2010 za zaangażowanie w opracowanie i analizę wyników PSR 2010 oraz za pomoc w przygotowaniu niniejszego artykułu.

bazę produkcyjną rolnictwa, gospodarstwo domowe użytkownika gospodarstwa rolnego, źródła utrzymania i pracujących w rolnictwie. Powszechny spis rolny przeprowadzony w 2002 r. obejmował większość zagadnień zalecanych przez FAO i Eurostat, służył zebraniu danych niezbędnych do negocjacji o członkostwo Polski w Unii Europejskiej (UE), jak również do realizacji polityki rolnej w kraju.

SPISY ROLNE W UNII EUROPEJSKIEJ

Przygotowania do spisów rolnych 2010 r. rozpoczęły się w państwach członkowskich UE już w 2005 r., kiedy to w grupach roboczych Eurostatu zaczęto dyskusje nad kształtem i zakresem tematycznym spisu. W Komisji Europejskiej uzgodniono, że wszystkie państwa członkowskie przeprowadzą spisy rolne w 2010 r. (poza Portugalią, Grecją i Hiszpanią, które przeprowadziły spisy w 2009 r.), zaś informacje zebrane podczas spisu rolnego będą służyły także reformie Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) po 2013 r.

PRACE PRZYGOTOWAWCZE

Wykorzystywanie przez rolnictwo polskie instrumentów WPR wpłynęło pozytywnie na jego działalność produkcyjną. Wykazywały to wyniki reprezentacyjnych badań struktury gospodarstw rolnych przeprowadzonych przez GUS w latach 2005 i 2007 na 10% grupie gospodarstw indywidualnych. Ze względu na fakt, iż zakres tematyczny badań struktury gospodarstw rolnych jest bardzo szeroki, nawet 10% próba gospodarstw nie zawsze jest wystarczająca do uogólnienia rzadkich cech z odpowiednią precyzją czy prezentowania wyników na niższych poziomach agregacji. Ponadto rolnictwo polskie rozwija się dynamicznie, gospodarstwa rolne zwiększają swoje powierzchnie, powstają nowe, likwidują się inne. To wszystko ma wpływ na jakość rejestru gospodarstw rolnych i miejsce gospodarstwa w próbie, a co za tym idzie, na jakość losowanej próby gospodarstw w poszczególnych latach.

Spis rolny obejmujący wszystkie gospodarstwa rolne i odbywający się po 8-letniej przerwie daje możliwość nie tylko analizy zmian, jakie zaszły w rolnictwie w okresie 2002—2010 czy wykonania zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb organizacji międzynarodowych (Eurostat, FAO, OECD i inne). Takie badanie masowe ma także na celu zapewnienie bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych i związanych z nimi gospodarstwach domowych, koniecznej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi. I jeszcze jedno — dzięki spisowi możliwa jest aktualizacja statystycznego rejestru gospodarstw rolnych i leśnych, a tym samym przygotowanie operatów do rozmaitych badań reprezentacyjnych z zakresu rolnictwa.

Spisy powszechne — zarówno ludności jak i rolne — ze względu na ich masowy charakter są zawsze ogromnym przedsięwzięciem finansowym, organiza-

cyjnym i logistycznym, a na wyniki tych badań oczekują rządy, środowiska naukowe i przedsiębiorcy.

Intensywne przygotowania do Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) w Polsce rozpoczęły się w 2006 r., kiedy to powołano struktury niezbędne do organizacji i zarządzania tak dużym badaniem oraz określono jego zakres tematyczny i formę.

PODSTAWY PRAWNE

Niezwykle ważnym etapem prac przygotowawczych do PSR 2010 było przygotowanie ustawy. Należy nadmienić, że rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 wchodzi wprost do porządku prawnego państw członkowskich. Każde z nich ma określone potrzeby własne, niezbędne do kształtowania krajowej polityki rolnej, potrzeby analityczne środowisk naukowych czy też przedsiębiorców rolnych. Należy podkreślić, że pomimo prowadzenia przez różne instytucje państwowe rejestrów administracyjnych, nie ma w Polsce alternatywnego źródła informacji, które mogłoby zastąpić powszechny spis rolny i przedstawić dane na odpowiednio niskim poziomie agregacji.

Zgodnie z ustawą z 17 lipca 2009 r. o powszechnym spisie rolnym w 2010 r. (Dz. U. z 10 sierpnia 2009 r., Nr 126, poz. 1040), ze względu na minimalizację kosztów oraz zmniejszenie obciążenia respondentów, ograniczono liczbę badanych gospodarstw rolnych do poziomu, który gwarantuje wypełnienie zobowiązań międzynarodowych i zaspokojenie potrzeb odbiorców krajowych. Założono także, iż spis zostanie przeprowadzony w formie badania pełnego i reprezentacyjnego.

Badaniem pełnym zostały objęte:

- gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych wynoszącej co najmniej 1 ha prowadzące działalność rolniczą (ok. 1,7 mln),
- gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha prowadzące uprawę roślin lub chów zwierząt gospodarskich powyżej określonych progów fizycznych, stanowiących minimalne progi wymagane przez Eurostat (ok. 10 tys. gospodarstw).

W badaniu reprezentacyjnym ujęto ok. 150 tys. pozostałych gospodarstw, obejmujących:

- gospodarstwa rolne prowadzące działalność rolniczą o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych nieujęte w badaniu pełnym,
- gospodarstwa rolne nieprowadzące działalności rolniczej.

Zgodnie z wymogami unijnymi, w ustawie zapisano, iż w ramach PSR 2010 zostanie przeprowadzone badanie metod produkcji rolnej w 200 tys. gospodarstw rolnych:

- osób fizycznych — metodą reprezentacyjną,
- osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej — metodą pełną.

Decyzją Kierownictwa Głównego Urzędu Statystycznego postanowiono w spisie rolnym w 2010 r. w jak największym stopniu wykorzystać dane pochodzące ze źródeł administracyjnych. W tym celu dla potrzeb PSR pozyskano szeregi rejestrów (m.in. Ewidencję Gruntów i Budynków, Ewidencję Podatkową Nieruchomości, Centralną Ewidencję Pojazdów, Ewidencję Producentów Rolnych, KRUS, rejestr gospodarstw ekologicznych, wykaz płatników podatków — działy specjalne, PESEL), które zostały szczegółowo przeanalizowane pod kątem zawartości danych rolniczych. Służyło to uzupełnieniu wykazu gospodarstw rolnych znajdujących się w rejestrze statystycznym i ewentualnym wykorzystaniu tych danych bądź bezpośrednio, bądź w analizach.

Szczegółowa analiza rejestrów i zawartych w nich danych rolniczych wykazała, iż do bezpośredniego zastąpienia danych, bez konieczności zbierania ich w spisie rolnym, mogą być wykorzystane informacje z rejestru gospodarstw ekologicznych oraz z ewidencji producentów — dane o korzystaniu z programów wsparcia przez rolników.

Kolejną innowacją zastosowaną w PSR 2010 r. była rezygnacja z formularzy papierowych i zastosowanie elektronicznych urządzeń do rejestracji danych (typu *hand-held*) oraz wprowadzenie możliwości samodzielnego wypełnienia formularzy spisowych przez Internet. Nie przygotowano zatem tradycyjnego formularza spisowego, a jedynie tzw. formularz elektroniczny, zawierający pytania dotyczące poszczególnych działów. W ramach przygotowań formularza elektronicznego założono szereg kontroli logiczno-rachunkowych, pozwalających na automatyczne ostrzeganie o błędach i dających możliwość poprawy błędów podczas dokonywania wywiadu u rolnika.

SPIS PRÓBNY

W ramach prac przygotowawczych od 14 września do 23 października 2009 r. przeprowadzono spis próbny w czterech wybranych gminach wiejskich:

- Kamień (woj. podkarpackie),
- Rutki (woj. podlaskie),
- Gniezno (woj. wielkopolskie),
- Kołobrzeg (woj. zachodniopomorskie).

Spis próbny miał na celu przetestowanie założeń organizacyjnych i metodologicznych do PSR 2010. Było to szczególnie istotne ze względu na nowatorskie metody, które przyjęto dla potrzeb przeprowadzenia spisu. Konieczność przeprowadzenia eksperymentów i symulacji z wykorzystaniem nowych metod sprawiła, że w spisie próbnym ujęto wszystkie gospodarstwa rolne (badanie pełne).

OPERAT DO SPISU ROLNEGO

Bardzo ważnym elementem przygotowań do PSR 2010 były prace związane z tworzeniem operatu dla potrzeb spisu. W 2002 r. wykaz gospodarstw indywidualnych powstał na podstawie bazy SPGC (statystyczny rejestr podatkowy).

Następnie był aktualizowany przez rachmistrzów spisowych w czasie obchodu przedspisowego oraz uzupełniany o wykaz właścicieli zwierząt gospodarskich, nieposiadających użytków rolnych lub posiadających użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha. Kartotekę gospodarstw rolnych będących w użytkowaniu osób prawnych i nieposiadających osobowości prawnej utworzono na podstawie Bazy Jednostek Statystycznych GUS.

W 2010 r. przygotowanie operatu spisowego zostało poprzedzone modernizacją rejestru TERYT oraz wykorzystaniem narzędzi GIS (Geographic Information Systems). Modernizacja TERYT dla celów spisu polegała na jego integracji z państwowym rejestrem granic (PRG) oraz wzbogaceniu identyfikatorów adresowych budynków o współrzędne x, y (długość i szerokość geograficzna).

Operat spisowy został przygotowany na podstawie Statystycznego Rejestru Gospodarstw Rolnych i Leśnych, do zaktualizowania którego wykorzystano dane administracyjne pochodzące ze: Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli (IACS), prowadzonego przez ARiMR, wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (wykaz gospodarstw ekologicznych), prowadzonego przez Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Ewidencji Podatkowej Nieruchomości prowadzonej przez urzędy gmin — w zakresie płatników podatku rolnego, Krajowej Ewidencji Podatkowej prowadzonej przez Ministerstwo Finansów w zakresie płatników podatku dochodowego z działów specjalnych produkcji rolnej.

Dodatkowo, dla gospodarstw rolnych osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, wykaz został zweryfikowany bieżącą sprawozdawczością z zakresu rolnictwa.

Przygotowany operat podlegał weryfikacji prowadzonej przez urzędy gmin. Ostateczna aktualizacja operatu spisowego została dokonana w trakcie obchodu przedspisowego przez rachmistrzów spisowych, którzy potwierdzali fakt istnienia punktu adresowego na urządzeniu do rejestracji danych. Dokumentacja przedspisowa została przygotowana w formie elektronicznej dzięki wykorzystaniu narzędzi GIS. Na utworzonych mapach cyfrowych, dostępnych wraz z formularzem elektronicznym na urządzeniu *hand-held*, zaznaczono obszary spisowe z zaznaczonymi budynkami gospodarstw rolnych i punktami adresowymi.

Na podstawie informacji uzyskanych z rejestrów administracyjnych wyodrębniono obiekty, które w zależności od wielkości powierzchni użytków rolnych oraz pozostałych progów określonych w ustawie zostały zakwalifikowane do badania pełnego lub reprezentacyjnego.

SPIS ROLNY

PSR 2010 wraz z badaniem metod produkcji rolnej przeprowadzony został od 1 września do 31 października 2010 r. według stanu na 30 czerwca 2010 r. o godzinie 24:00.

Zakres tematyczny spisu obejmował następujące działy:

- użytkowanie gruntów,
- działalność gospodarcza,
- struktura dochodów gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- powierzchnia zasiewów i inna,
- pogłowie zwierząt gospodarskich,
- ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze,
- zużycie nawozów,
- aktywność ekonomiczna,
- metody produkcji rolnej.

RÓŻNICE METODOLOGICZNE

W porównaniu ze spisem w 2002 r., oprócz odmiennego podejścia do tworzenia operatu (wykazu) gospodarstw oraz jego weryfikacji, istniały również inne różnice.

1. W odróżnieniu od poprzednich spisów, dzień referencyjny spisu 2010 r. — to znaczy dzień, na który zapisywano informacje dotyczące gospodarstw rolnych — oddalony był o ponad 3 miesiące od momentu rozpoczęcia prac w terenie. W PSR 2002 r. spis rozpoczynano 21 maja, zaś zapisywane dane dotyczyły stanu z 20 maja 2002 r. o godzinie 24:00, podczas gdy w ostatnim spisie dniem referencyjnym był 30 czerwca 2010 r. (stan o godzinie 24:00).

2. Gospodarstwa rolne poniżej 1 ha nie były spisywane w sposób pełny (chyba że spełniały określone w ustawie progi). Spośród gospodarstw do 1 ha wylosowano próbę ok. 150 tys. gospodarstw, oddzielnie dla każdej z ponad 2000 gmin. W losowaniu wykorzystano schemat losowania warstwowego. Próba gospodarstw została rozdzielona pomiędzy gminy tak, aby błąd względny oszacowania łącznej powierzchni użytków rolnych (z uwzględnieniem gospodarstw rolnych ujętych w badaniu pełnym — powyżej 1 ha użytków rolnych) był jednakowy dla wszystkich gmin. Alokacje próby pomiędzy gminy dokonano wykorzystując specjalny program optymalizacyjny. Operatem losowania był wykaz gospodarstw obejmujący wszystkie gospodarstwa rolne (zarówno powyżej, jak i poniżej 1 ha).

3. Definicje poszczególnych pojęć przyjętych w metodologii PSR 2010 na ogół nie różniły się od definicji stosowanych w 2002 r., aczkolwiek w związku z wprowadzeniem pojęcia „dobrej kultury rolnej” niektóre rodzaje użytków rolnych, np. łąki, pastwiska, a także pozostałe grunty, nie są w pełni porównywalne z PSR 2002 (takie pojęcie wówczas nie występowało). Wprowadzenie pojęcia „dobrej kultury rolnej” miało też wpływ na integrację wyników spisu rolnego w dziale „aktywność ekonomiczna”.

W PSR 2002 r. występowały pojęcia „odłogi i ugory”, stanowiące w poprzednim spisie dwie odrębne pozycje. Do „odłogów” zaliczano wówczas powierzchnie gruntów ornych, które przez co najmniej 2 lata nie były uprawiane, a także grunty orne, które decyzją właściwego organu rolnictwa zostały przeznaczone

czono do zalesiania, ale nie zostało to jeszcze zrobione. Do „ugorów” natomiast zaliczano grunty orne, które w roku spisowym były przejściowo nieobsiane (nieużytkowane rolniczo). Oznaczało to *de facto*, iż odłogi nie będą już przywrócone do użytkowania rolniczego, zaś ugory w każdej chwili mogły spełniać funkcje rolnicze.

Pojęcie „dobrej kultury rolnej” wprowadzono po raz pierwszy w badaniu struktury rolnej w 2007 r., kiedy to grunty ugorowane zdefiniowano jako grunty orne niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymywane według zasad dobrej kultury rolnej oraz powierzchnię upraw przeznaczonych na przyoranie (nawozy zielone).

W spisie szeszciorocznym powierzchnię użytków rolnych w „dobrej kulturze rolnej” zdefiniowano jako użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi rozporządzenia ministra rolnictwa i rozwoju wsi, a więc łąki trwałe, pastwiska trwałe, sady (plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki), ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację), grunty ugorowane oraz powierzchnia zasiewów (*Instrukcja...*, 2010).

4. Należy również podkreślić, że ze względu na nieco inny sposób zadawania niektórych pytań w formularzach spisowych w dziale „aktywność ekonomiczna”, nie jest możliwa pełna porównywalność wyników pomiędzy spisami z 2002 r. i 2010 r. (*Powszechny...*, 2011). W zeszłym roku przyjęto bowiem nieco inny sposób wyodrębnienia pracujących w swoim gospodarstwie rolnym.

W 2002 r. zbiorowość pracujących wyodrębniono na podstawie łączonych informacji z Narodowego Spisu Powszechnego, który był przeprowadzany jednocześnie z PSR. W 2002 r. jednym z kryteriów zaliczenia osób do pracujących w swoim gospodarstwie rolnym był fakt tworzenia wraz z użytkownikiem gospodarstwa rolnego wspólnego gospodarstwa domowego oraz cel produkcji. W spisie rolnym z 2010 r. były to osoby zamieszkałe z rolnikiem. Ponadto wspomniany już wcześniej wymóg utrzymywania ziemi w dobrej kulturze rolnej spowodował, że osoby pracujące w gospodarstwie rolnym produkującym na potrzeby własne zostały również zaliczone do pracujących (o ile spełniały odpowiednie kryteria). Te różnice w podejściu do zagadnienia pracujących w rolnictwie powodują, że nie ma możliwości wyodrębnienia zbiorowości z obu spisów, pozwalających na pełną porównywalność wyników.

WSTĘPNE WYNIKI SPISU ROLNEGO

Wyniki spisu rolnego z 2010 r. wskazują, że w rolnictwie polskim zaszło wiele zmian. Ze względu na przystąpienie Polski do UE i korzystanie przez rolników z instrumentów WPR wiele zmian było stymulowanych przez kryteria, regulujące możliwości korzystania z poszczególnych programów. Fakt uczestniczenia we wspólnym rynku spowodował także większą specjalizację i modernizację gospodarstw, w celu zwiększenia konkurencyjności polskich produktów rolnych na obszarze Unii.

TABL. 1. LICZBA GOSPODARSTW ROLNYCH I ŚREDNIA POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH W LATACH 2002 I 2010

L a t a	Liczba gospodarstw rolnych w tys.	Powierzchnia użytków rolnych ogółem w tys. ha	Średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem w gospodarstwie rolnym w ha
Gospodarstwa rolne ogółem			
2002	2933	16899	5,76
2010	2278	15534	6,82
2002=100			
2010	77,6	91,9	118,4
W tym gospodarstwa rolne prowadzące działalność rolniczą			
2002	2172	15160	6,98
2010	1891	14971	7,92
2002=100			
2010	87,1	98,8	113,5

Ź r ó d ł o: Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników.

Pomimo korzystania z mechanizmów WPR wyniki spisu pokazują, że polskie rolnictwo w dalszym ciągu pozostaje rozdrobnione, aczkolwiek zauważalne jest zmniejszanie się liczby gospodarstw i wzrost ich średniej powierzchni. O ponad 25% spadła liczba gospodarstw najmniejszych (od 0 do 5 ha użytków rolnych) oraz o ok. 17% gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5—20 ha. Jednocześnie o ponad 34% wzrosła liczba gospodarstw największych (o powierzchni powyżej 50 ha użytków rolnych) w porównaniu ze spisem z 2002 r.

TABL. 2. LICZBA GOSPODARSTW ROLNYCH WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH W LATACH 2002 I 2010

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha						
		≤1	1—5	5—10	10—15	15—20	20—50	≥50
2002								
W tysiącach	2933	977	1147	427	183	84	96	20
W odsetkach ogółu gospodarstw	100,0	33,3	39,1	14,6	6,2	2,9	3,3	0,7
2010								
W tysiącach	2278	715	863	352	152	72	97	27
W odsetkach ogółu gospodarstw	100,0	31,4	37,9	15,4	6,7	3,2	4,2	1,2
2002=100	77,6	73,2	75,2	82,5	83,3	86,0	100,8	134,4

Ź r ó d ł o: Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników.

Ze wstępnych wyników PSR 2010 r., opublikowanych przez GUS w lipcu 2011 r. wynika też, iż w dalszym ciągu utrzymuje się regionalne zróżnicowanie struktury gospodarstw rolnych. W województwach południowo-wschodnich nadal przeważają niewielkie gospodarstwa rolne, natomiast w województwach północnych, na obszarach dawnych PGR-ów przeważają gospodarstwa duże.

Z opublikowanych danych wynika także, iż w latach 2002—2010 nastąpił spadek zarówno ogólnej powierzchni gruntów, jak i powierzchni użytków rolnych znajdujących się w użytkowaniu gospodarstw rolnych. Jest to wynik zarówno przeznaczania gruntów na cele nierolnicze, jak i ograniczania działalności rolniczej przez gospodarstwa małe, niewytrzymujące konkurencji z wyspecjalizowanymi, dużymi gospodarstwami rolnymi.

W spisie odnotowano także zmiany w powierzchni zasiewów, która uległa nieznacznemu zmniejszeniu z jednej strony, z drugiej strony zaś w strukturze zasiewów odnotowano wzrost powierzchni zasiewów zbóż i rzepaku, kosztem powierzchni uprawy ziemniaków i buraków cukrowych (wymieniając te najważniejsze).

Zmiany w porównaniu do spisu rolnego z 2002 r. odnotowano także w liczbie i strukturze pogłowia bydła — odnotowano wzrost bydła ogółem, przy jednoczesnym spadku pogłowia krów mlecznych. Te zmiany wiążą się zapewne z wprowadzeniem kwot mlecznych, jako jednego z mechanizmów WPR. Podobny spadek pogłowia zwierząt odnotowano w pogłowie świń i owiec.

W celu utrzymania porównywalności pomiędzy spisami z 2002 r. i 2010 r. ujęto w PSR 2010 dział „ciągniki i maszyny rolnicze”, pomimo że Komisja Europejska przeniosła ten temat do badania reprezentacyjnego struktury gospodarstw rolnych w 2013 r.

Zagadnienia z działu „ciągniki i maszyny rolnicze” objęte były również mechanizmami WPR i wyniki spisu wyraźnie wskazują na wykorzystywanie przez rolników możliwości wynikających z członkostwa Polski w UE. Wzrosła liczba ciągników, kombajnów zbożowych oraz opryskiwaczy polowych i sadowniczych. Nastąpiło natomiast zmniejszenie liczby kombajnów buraczanych i ziemniaczanych, co można wytłumaczyć znacznym zmniejszeniem areалу tych upraw.

Podstawowym źródłem danych o pracujących w rolnictwie są spisy rolne. Zarówno w 2002 r., jak i 2010 r. ten dział był badany bardzo szczegółowo, ze względu na fakt, iż dostarcza on informacji nie tylko o liczbie pracujących w rolnictwie. Umożliwia bowiem określenie wielkości nakładów pracy człowieka, poniesionych na wytworzenie produkcji rolnej w gospodarstwie rolnym.

Wyniki spisu pokazują, że w ostatnim tygodniu czerwca liczba pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych wyniosła 2304 tys. osób, w tym 2216 tys. osób pracowało w swoim (rodzinnym) gospodarstwie rolnym, zaś na 1 gospodarstwo rolne przypadało przeciętnie 1,2 osoby pracującej przy produkcji rolnej.

Zbiorowość osób zaangażowanych w pracę w rolnictwie ujmowana do wyliczenia nakładów pracy jest zwykle większa od pracujących w rolnictwie, ponieważ uwzględnia (oprócz osób, dla których praca w gospodarstwie rolnym była pracą wyłączną lub główną) także inne osoby, które wniosły wkład pracy w ciągu roku poprzedzającego spis rolny (m.in. członkowie rodziny użytkownika, ale z nim niemieszkający bądź mieszkający, ale nietworzący z nim wspólnego gospodarstwa domowego).

**TABL. 3. NAKŁADY PRACY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH
W CIĄGU ROKU W TYS. OSÓB**

L a t a	Pracujący ogółem ^a	Gospodarstwa indywidualne				Gospodar- stwa osób prawnych	
		rodzinna siła robocza				pracownicy najemni stali	
		razem ^a	użytkownicy	współma- żonkowie	pozostali członkowie rodziny ^a		
2002	4358	4261	2165	1114	981	42	46
2010	4537	4449	1854	1078	1517	46	42

^a W 2010 r. z uwzględnieniem członków rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku (bez wynagrodzenia), którzy nie mieszkali z użytkownikiem bądź mieszkali razem, ale nie tworzyli z nim wspólnego gospodarstwa domowego (łącznie około 220 tys. osób).

Ź r ó d ł o: Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników.

Podsumowanie

Jak wspomniano we wstępie, FAO rekomendowało, aby spisy rolne zostały przeprowadzone ok. roku 2010. Mając na uwadze problemy głodu występujące w wielu państwach, szczególnie zaś w Afryce, jednoczesne przeprowadzenie powszechnej „inwentaryzacji” w rolnictwie może wspomóc przeciwdziałanie problemom ubóstwa i głodu. Oficjalne, pełne, wyniki spisów unijnych znane będą najpóźniej w 2012 r., jednak już obecnie Komisja Europejska — na podstawie informacji uzyskanych z 17 państw członkowskich oraz Norwegii — opublikowała wyniki wstępne. Dotyczą na razie liczby gospodarstw rolnych, użytkowanych użytków rolnych oraz pogłowia bydła.

Podobnie jak w Polsce, w większości państw europejskich, dla których wyniki opublikowano, w porównaniu z wynikami badania struktury gospodarstw rolnych przeprowadzonego w 2003 r., zmalała liczba gospodarstw rolnych (*Agricultural...*, 2011). Największy spadek liczby gospodarstw wystąpił w tzw. „nowych” państwach członkowskich: w Estonii (o 47%), Bułgarii (o 44%) i na Łotwie (o 34%). Znaczący spadek liczby gospodarstw miał też miejsce w wielu krajach „starej” Unii, np. w Niemczech (o 27%), W. Brytanii (o 28%) czy we Włoszech (o 17%). Tylko dwa kraje wykazały wzrost liczby gospodarstw — Szwecja o 4% i Malta o 17%.

W zakresie użytkowanych użytków rolnych w państwach członkowskich różnice wahają się od 7% spadku w Niderlandach do 25% wzrostu powierzchni w Bułgarii.

W 11 państwach członkowskich spadło поголовье bydła ogółem. Spośród „nowych” krajów członkowskich najgłębszy spadek w porównaniu z 2003 r. wystąpił w Rumunii (o 31%), a spośród „starych” w Danii (o 9%).

W bieżącym roku oraz w roku 2012 GUS opublikuje pełne wyniki PSR 2010 w następujących publikacjach tematycznych:

- Użytkowanie gruntów,
- Uprawy rolne i wybrane elementy metod produkcji roślinnej,
- Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej,
- Środki produkcji w rolnictwie,
- Uprawy ogrodnicze,
- 16 raportów wojewódzkich,
- Obszary wiejskie w Polsce — analiza wyników PSR 2010,
- Charakterystyka gospodarstw rolnych,
- Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie — 16 publikacji,
- Pracujący w gospodarstwach rolnych.

Przewidywane jest również wydanie szeregu publikacji analitycznych przy współpracy z krajowymi ośrodkami badawczymi. Zakres analiz dotyczył będzie najistotniejszych problemów wsi i rolnictwa, m.in. w kontekście reformy WPR i zmian w koniunkturze światowej.

mgr inż. Barbara Domaszewicz, mgr Artur Łączyński — GUS

LITERATURA

Agricultural census 2010 — provisional results (2011), European Commission — Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained)

Instrukcja dla rachmistrza spisowego w sprawie wypełniania formularza do powszechnego spisu rolnego oraz badania metod produkcji rolnej w 2010 r. (2010), GUS, Warszawa

Metodologia Powszechnego Spisu Rolnego 2002 (2003), GUS, Warszawa

Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników (2011), GUS, Warszawa

SUMMARY

The article discusses the preparation and conducting the Polish Agricultural Census 2010 as well as some of its results. The survey took place the first time in our country's accession to the EU. The study indicates basic methodological differences in censuses 2002 and 2010 which can influence a result comparison. First results of the Census 2010 show that the number of farms decreased (like

in some EU countries) and agricultural area slightly decreased as well. There was also a change in the number and structure of livestock as well as in the number of tractors and agricultural machinery.

РЕЗЮМЕ

Статья обсуждает работы связанные с подготовкой и проведением Всеобщей сельскохозяйственной переписи 2010, а также некоторые ее результаты. Стоит подчеркнуть, что это обследование было проведено впервые с момента вступления Польши в Европейский союз (ЕС). Разработка указывает на основные методологические различия, которые могут иметь влияние на сопоставимость результатов с Всеобщей сельскохозяйственной переписью проведенной в 2002 г. Первые результаты переписи предыдущего года показывают, что аналогично как в некоторых государствах ЕС, и в Польше понизилось число земледельческих хозяйств а также незначительно уменьшилась площадь земледельческих угодий. Были отмечены изменения как в поголовье и структуре скота, так и в числе тракторов и сельскохозяйственных машин.